Akụkọ Ihe Mere Eme Zoro Ezo nke Amaokwu nke Iri Anọ - Nọmba Iri Atọ na Atọ

Ezikiel Nọmba Iri na Anọ

Jeff Pippenger
2026-10-27

N’isi nke anọ na nke ise nke Jenesis, a na-egosi ọdịiche dị n’etiti usoro ọmụmụ Ken na usoro ọmụmụ Set.

Ezi Lamech na Ajọ Lamech

Usoro ọmụmụ abụọ ahụ na-anọchi anya ọdịiche dị n’etiti ndị furu efu na ndị a zọpụtara, ụfọdụ n’ime ụmụ sitere n’usoro ọmụmụ abụọ ahụ na-anọchikwa anya ‘ihe nnọchianya nke ụmụ agbụrụ’ ndị kwekọrọ ibe ha n’usoro ọmụmụ ndị ahụ a na-egosi ọdịiche ha. Ken na-anọchi anya ìgwè ndị na-enweghị nchegharị maka mmehie, ndị na-eru újú nanị n’ihi ọnọdụ nke onwe ha.

> O wee sị, Gịnị ka i mere? Olu ọbara nwanne gị nwoke na-etiku m site n’ala. Ugbu a, a bụrụla gị ọnụ site n’ala, bụ́ nke meghere ọnụ ya ịnata ọbara nwanne gị nwoke n’aka gị; Mgbe ị na-akọ ala, ọ gaghịzi enye gị ike ya; ị ga-abụ onye na-agba ọsọ ndụ na onye na-awagharị awagharị n’ụwa. Ken wee sị Onyenwe anyị, Ntaramahụhụ m karịrị ihe m pụrụ ịnagide. Lee, taa ị chụpụla m n’elu ala; a ga-ezopụkwa m n’ihu gị; m ga-abụkwa onye na-agba ọsọ ndụ na onye na-awagharị awagharị n’ụwa; ọ ga-erukwa na onye ọ bụla hụrụ m ga-egbu m. Onyenwe anyị wee sị ya, Ya mere, onye ọ bụla gburu Ken, a ga-abọ ọbọ okpukpu asaa n’ahụ ya. Onyenwe anyị wee kaa Ken akara, ka onye ọ bụla hụrụ ya ghara igbu ya. Ken wee pụọ n’ihu Onyenwe anyị, biri n’ala Nọd, n’ebe ọwụwa anyanwụ Iden. Jenesis 4:10–16.

Ken na-anọchi anya otu ụdị ndị na-adịghị echegharị, bụ́ ndị na-elekwasị anya nanị n’ọnọdụ dị mwute nke onwe ha, nke ha wetara onwe ha site n’ịjụ ịgbalị ime ihe ọma.

> Ma o leghị Cain na onyinye ya anya ọma. Iwe wee dị Cain ọkụ nke ukwuu, ihu ya wee gbarụọ. Onyenwe anyị wee sị Cain, Gịnị mere iwe ji dị gị ọkụ? Gịnịkwa mere ihu gị ji gbarụọ? Ọ bụrụ na i mee ezi ihe, ọ bụ na a gaghị anabata gị? Ma ọ bụrụ na i meghị ezi ihe, mmehie dina n’ọnụ ụzọ. Ọ bụkwa gị ka ọ ga-achọsi ike, ị ga-achịkwa ya. Jenesis 4:5–7.

Ọnwụ Isii—Alfa Atọ na Omega Atọ

N’isiokwu ndị gara aga, anyị kọwara Inọk dị ka ihe nnọchianya nke mmụọ ozi nke mbụ, Lemek dị ka ihe nnọchianya nke mmụọ ozi nke abụọ, Metusela dị ka mkpu etiti abalị, na Noa dị ka mmụọ ozi nke atọ. Lemek, onye sitere n’usoro ọmụmụ Set, nwụrụ mgbe ọ dị afọ narị asaa na iri asaa na asaa, afọ ise tupu iju mmiri ahụ, bụ́ mgbe Metusela nwụrụ. Ọnwụ Metusela sochiri ọnwụ Lemek mgbe afọ ise gachara; ya mere, ọnwụ ha bụ ihe atụ nke ọnwụ nwunye Ezikiel, nke ọnwụ Jerusalem, nwunye Nwa Atụrụ ahụ, sochiri mgbe otu afọ na ọkara (1.5) gachara.

> Mụ onwe m, Jọn, wee hụ obodo nsọ ahụ, bụ Jerusalem ọhụrụ, ka ọ na-esi n'eluigwe n'ebe Chineke nọ arịdata, nke a kwadebere dị ka nwanyị a na-alụ ọhụrụ e ji ihe ịchọ mma chọọ mma maka di ya. Nkpughe 21:2.

Ọnwụ alfa nke nwunye Ezekiel na nke Lamech, ndị jikọtara na ọnwụ omega nke Jerusalem na nke Methuselah, bụ ihe nnọchianya nke ọnwụ John Palaiologos, nke ọnwụ Constantine nke iri na otu n'elu mgbidi Constantinople sochiri afọ ise ka e mesịrị. Ahịrị Lamech na-egosi afọ ise, e nwekwara oge ụbọchị asaa ụmụ anụmanụ ji kwaga ebe ọzọ n'ọgwụgwụ ya. Ahịrị Rome nke ọwụwa anyanwụ na-anọchi anya afọ ise, nakwa oge afọ anọ n'ime afọ ise ahụ dum. Ahịrị Ezekiel na-anọchi anya ma afọ abụọ ma afọ otu ntụpọ ise (1.5). Ahịrị Ezekiel banyere otú Babylon si bibie Jerusalem kwekọrọ ná mbibi nke abụọ e bibiri Jerusalem n'aka Rome site n'afọ 66 ruo n'afọ 70. Ahịrị Rome banyere mbibi Jerusalem na-ewepụta ma oge afọ anọ ma oge afọ atọ na ọkara. Nke ọ bụla n'ime ahịrị anọ ahụ bụ́ ihe nnọchianya wepụtara ọ bụghị otu oge bụ́ ihe nnọchianya, kama oge abụọ bụ́ ihe nnọchianya, n'ime akaebe amụma ya.

Lamech, John Palaiologos na nwunye Ezekiel na-anọchi anya akara ụzọ alfa nke otu oge nke na-ejedebe n'ọnwụ omega. Abụọ n'ime ahịrị atọ ahụ na-anọchi anya nnọchibido nke na-ejedebe n'ọnwụ ndị ogbo ha n'otu n'otu. Nke ọzọ na-ejedebe mgbe ụmụ anụmanụ na-abanye n'ụgbọ ahụ. Ogbo omega ahụ na-eme ka iju mmiri Noah kwekọọ na mbibi Jerusalem na mbibi mgbidi Constantinople. Akara omega atọ ahụ niile na-anọchi anya mmechi oge amara n'oge iwu Sọnde ahụ nke ga-abịa n'oge na-adịghị anya.

N'ezie, e nweghị nnọchibido n'ihe àmà nke ụgbọ Noah, ma ọ ga-abụrịrị na e nwere ụzọ mgbago iji mee ka e nwee ike ịbanye n'ụgbọ ahụ. Ọ bụrụ na a na-ewere ụzọ mgbago e ji ebu ihe banye n'ụgbọ ahụ dị ka ihe nnọchianya nke ụzọ mgbago e ji eme nnọchibido, mgbe ahụ, ihe àmà atọ ahụ niile nke ọnwụ na-egosi nnọchibido. N'usoro oge nke ndị Rom banyere mbibi Jerusalem site n'afọ 66 ruo n'afọ 70, e nwere nnọchibido nke Cestius mere n'afọ 66 na nnọchibido nke abụọ nke Titus mere n'afọ 70.

Afọ Anọ

Afọ anọ ndị jedebere ná nnọchibido Constantinople na 1453 na-anọchi anya oge afọ anọ nke abụọ n'amụma Alakụba banyere "ọnwa ise" dị na Mkpughe isi itoolu. Oge afọ anọ nke mbụ n'amụma banyere "ọnwa ise" ahụ bụ site na 1333 ruo na 1337 n'oge nnọchibido Nicomedia. Nnọchibido ahụ nọchikwara anya njedebe nke afọ iri atọ na asatọ malite na Julaị 27, 1299. Mbibi abụọ nke Jerusalem, otu mbibi nke Constantinople, iju mmiri ahụ na nnọchibido Nicomedia bụ ndị akaebe ise banyere mkpọsa agha Panium site na 200 tupu Kraịst ruo na 198 tupu Kraịst, nke ga-abụ akaebe nke isii, e nwekwara ọtụtụ ndị ọzọ.

Ọ dị mfe ime ka mbibi abụọ e bibiri Jerusalem kwekọọ, "ahịrị n'elu ahịrị." A na-eme ka iju mmiri ahụ na ahịrị Rom Ọwụwa Anyanwụ kwekọọ site n'ọnwụ alfa na omega ha nwekọrọ. Mkpọsa agha Panium kwekọrọ kpọmkwem na ahịrị Ezikiel nke afọ 587 BC, n'ihi na oge nke ọ bụla n'ime oge nnọchibido abụọ ahụ na-anọchite anya afọ abụọ. A na-anọchite anya Panium n'amaokwu nke iri na ise nke Daniel isi iri na otu, bụ́ nke na-abịa tupu amaokwu nke iri na isii nke na-anọchite anya iwu Sọnde nke ga-abịa n'oge na-adịghị anya, dị nnọọ ka mbibi Jerusalem nke afọ 586 BC na afọ 70 AD

mere. Oge afọ abụọ nke agha Panium na nnọchibido Saịdọn na-eme ka nke ọ bụla n'ime ahịrị ndị a banye n'akụkọ ihe mere eme zoro ezo nke Daniel isi iri na otu, amaokwu nke iri anọ.

Ihe Ịrịba Ama

Ihe nrịbama ụzọ mbụ nke amụma n'oge nnọchibido metụtara ugboro abụọ ahụ e bibiri Jerusalem na-anọchi anya ihe ịrịba ama; Cestius n'afọ 66 na ọnwụ nwunye Ezekiel bụcha ihe ịrịba ama alfa. Lamech bụkwa ihe nrịbama ụzọ mbụ ahụ, ya mere, dabere n'akaebe abụọ, Lamech bụkwa ihe ịrịba ama. Afọ ndụ ya dị 777 na-anọchi anya ihe ịrịba ama nke chọọchị meriri emeri, nke ihe atọ mejupụtara: onye amụma, onye nchụàjà na eze.

> Ọzọkwa, enyere m ha ụbọchị izu ike m, ka ha bụrụ ihe ịrịba ama n'etiti mụ na ha, ka ha wee mara na ọ bụ m bụ Onyenwe anyị nke na-edo ha nsọ. Ezikiel 20:12.

Afọ 300

Enoch, onye bụ onye nke asaa site n'Adam n'usoro ọmụmụ Seth, soro Chineke jee ije ruo afọ 300, e wee kpọrọ ya gaa n'eluigwe. '300' bụ ihe nnọchianya nke eserese narị atọ nke ndị ọsụ ụzọ nke afọ 1843, nke ndị nkwusa narị atọ kwekọrọ na ha bụ́ ndị na-eso Miller, nakwa nke ndị agha Gideon narị atọ. Enoch, ndị nkwusa na-eso Miller na narị mmadụ atọ nke Gideon na-anọchi anya otu narị puku na puku iri anọ na anọ ahụ. Samson weere nkịta ọhịa 300 wee kee ha abụọ abụọ ọnụ, si otú ahụ gosipụta 150 na ihe nnọchianya e kekọtara ọnụ nke ngụkọta ya bụ narị atọ.

> Samson wee gaa jide nkịta ọhịa narị atọ, were ọwa ọkụ, tụgharịa ha ka ọdụ ha chee ibe ha, tinyekwa otu ọwa ọkụ n'etiti ọdụ abụọ ọ bụla. Mgbe ọ mụnyeṣịrị ọwa ndị ahụ ọkụ, ọ hapụrụ ha ka ha banye n'ọka ndị Filistia nke ka guzo n'ubi, wee gbaa ma ùkwù ọka ndị a kpakọtara ọnụ ma ọka nke ka guzo n'ubi, tinyere ubi vaịn na osisi oliv, ọkụ. Ndị Ikpe 15:4, 5.

Amụma abụọ ahụ nke ọnwa ise banyere Islam dị n'isi nke itoolu nke Mkpughe na-egosi "ọkụ" na "ọdụ" dị ka ihe e ji mara Islam.

> Ma otú a ka m si hụ ịnyịnya ndị ahụ n'ọhụụ, na ndị nọ ọdụ n'elu ha, ndị yi ihe nche obi nke ọkụ, nke nkume jasint, na nke sọlfọ: isi ịnyịnya ndị ahụ dịkwa ka isi ọdụm; ọkụ na anwụrụ ọkụ na sọlfọ sikwa n'ọnụ ha pụta. Site n'ihe atọ ndị a ka e gburu otu ụzọ n'ụzọ atọ nke ụmụ mmadụ, site n'ọkụ, site n'anwụrụ ọkụ, na site na sọlfọ nke si n'ọnụ ha pụta. N'ihi na ike ha dị n'ọnụ ha na n'ọdụ ha: n'ihi na ọdụ ha dị ka agwọ ma nwee isi, ha na-ejikwa ọdụ ndị ahụ akpata mmerụ ahụ. Mkpughe 9:17–19.

Ike okpukpe Alakụba dị ma n'ọnụ ha ma n'ọdụ ha.

> Ha nwekwara ọdụ dị ka nke akpị, ogwu dịkwa n'ọdụ ha: ike ha bụkwa imerụ ndị mmadụ ahụ ruo ọnwa ise. Ha nwekwara eze na-achị ha, onye bụ mmụọ ozi nke olulu na-enweghị ala, onye aha ya n'asụsụ Hibru bụ Abaddon, ma n'asụsụ Grik, aha ya bụ Apollyon. Nkpughe 9:10, 11.

Ike okpukpe Alakụba nwere imekpa mmadụ ahụ na igbu mmadụ dị ma n'ọnụ ha ma n'ọdụ ha, bụ́ ndị na-esi n'ọnụ ha na n'ọdụ ha apụta.

> N’ihi ya, Onyenwe anyị ga-ebipụ n’Izrel isi na ọdụ, alaka na ahịhịa amị, n’otu ụbọchị. Okenye na onye a na-asọpụrụ bụ isi; onye amụma nke na-akụzi okwu ụgha bụkwa ọdụ. N’ihi na ndị ndú nke ndị a na-eme ka ha kpafuo; a na-ebibikwa ndị ha na-edu. Aịzaya 9:14–16.

Islam na Israel nwere njikọ n’ụzọ amụma, n’ihi na ha abụọ bụ ụmụ Abraham, n’ahịrị nke ọ bụla, “isi” bụ “onye okenye na onye a na-asọpụrụ,” ebe “ọdụ” bụ “onye amụma nke na-akụzi okwu ụgha.” Onye amụma oge ochie ahụ nke kụziri okwu ụgha bụ Mohammed n’Islam. Koran na-anọchi anya okwu ụgha ndị na-akpali igurube nke Islam, onye okenye na onye a na-asọpụrụ bụkwa ndị ndú ndọrọ ndọrọ ọchịchị ha. A na-eduzi Islam site n’usoro nchịkwa steeti (ọnụ), nke okwu ụgha nke Koran (ọdụ) na-akpali. E kewara nkịta ọhịa narị atọ nke Samson ka ha bụrụ òtù abụọ nke ọnwa ise, ndị ga-eji ọkụ, anwụrụ ọkụ na sọlfọ mekpa ahụ ma gbuo.

Ọkụ, Anwụrụ Ọkụ na Sọlfọ

Ọkụ, anwụrụ ọkụ na sọlfọ nwere njirimara amụma nke ndị mmụọ ozi atọ ahụ. Nke mbụ na nke ikpeazụ bụ ụdị ọkụ. Mgbọrọgwụ okwu “sọlfọ” na-anọchi anya mmụke ìhè nke Chineke. Ọkụ bụ ihe nnọchianya nke ozi; anwụrụ ọkụ bụ ihe ozi ahụ na-akpata, sọlfọ bụkwa ihe e ji amata ozi okpukpe. Ihe atọ ahụ niile bụ ihe nnọmi adịgboroja nke ezi ozi ndị mmụọ ozi atọ ahụ dị na Mkpughe isi iri na anọ. A na-egosipụta ihe mkpuchi obi ígwè ahụ dị ka ọkụ, jasint na sọlfọ. Ọ na-eṅomi ihe mkpuchi obi nnukwu onye nchụàjà n’ụzọ adigboroja. Ihe mkpuchi obi nnukwu onye nchụàjà na-anọchi anya otu narị puku na puku iri anọ na anọ ahụ dị ka nkume dị oké ọnụ ahịa iri na abụọ bụ mmadụ, ndị e jikọtara na Ịbụ Chineke, nke Urim na Thummim na-anọchi anya ya. Jasint nke oge ochie nwere agba anụnụ anụnụ gwakọtara oji nke gbara ọchịchịrị, ma ọ bụ agba odo odo gbara ọchịchịrị. Jasint nke ihe mkpuchi obi Islam kwekọrọ n’anwụrụ ọkụ na-esi n’ọnụ (ọchịchị) na n’ọdụ (ụka) nke Islam apụta.

Eziokwu ahụ bụ́ na e kuru Inọk gaa n’eluigwe mgbe ya na Chineke jesịrị ije ruo afọ 300 na-ejikọta ọnụ ọgụgụ 300 na ozi mmụọ ozi nke mbụ, nke bịarutere n’afọ 1798. E nyere ozi mmụọ ozi nke mbụ ahụ ike n’abalị 11 nke Ọgọst, 1840, site ná mmezu nke amụma banyere ọnwa ise dị na Nkpughe isi itoolu. E jikọtara oge ọnwa ise abụọ ahụ dị n’isiakwụkwọ ahụ ọnụ, ahịrị n’elu ahịrị. Ọ bụ nanị n’oge na-adịbeghị anya ka a ghọtara na ọnwa ise dị n’amaokwu nke ise na ọnwa ise dị n’amaokwu nke iri bụ oge abụọ dị iche iche, nke ọ bụla bụ afọ otu narị na iri ise. Mgbe a matara eziokwu ahụ, Samsịn kekọtara nkịta ọhịa ndị ahụ ka ha bụrụ ìgwè otu narị na iri ise, nkịta ọhịa abụọ n’ìgwè ọ bụla.

N’akụkọ ihe mere eme nke amụma banyere Samson (nke pụtara “anyanwụ”), “anwụrụ ọkụ” ahụ nke si n’olulu ahụ pụta mgbe agha Nineveh nọchiri anya igodo ahụ, ji ọchịchịrị kpuchie anyanwụ. Ndị na-eso Miller matara n’ụzọ ziri ezi na ikpuchi anyanwụ nke anwụrụ ọkụ si n’olulu okpukpe Alakụba kpatara bụ ikpuchi ozi ọma Kraịst, nke anyanwụ (Samson) nọchiri anya ya. E nwekwara ọtụtụ njikọ ndị ọzọ n’etiti akaebe Samson na okpukpe Alakụba nke dị n’isi nke itoolu ruo nke iri na otu nke akwụkwọ Nkpughe.

A na-ahụ ọnụ ọgụgụ atọ n’akụkọ Samson site n’ụbọchị atọ e nyere ndị ọbịa agbamakwụkwọ ka ha zaa ilu ahụ. Samson na ụmụ nwanyị atọ na-enwe mmekọrịta: nwunye ya si Timnah, nwanyị akwụna ahụ na Delilah. Mmụọ nke Onyenwe anyị na-abịakwasị Samson ugboro atọ: n’ebe ọdụm

ahụ nọ, n’Ashkelon nakwa na Lehi. Samson na-enye Delilah azịza ụgha atọ tupu ọ gwa ya eziokwu. Ọnụ ọgụgụ atọ na-anọchi anya Chineke Atọ n’Ime Otu, tinyere atọ n’ime otu adịgboroja nke dragọn ahụ, anụ ọhịa ahụ na onye amụma ụgha ahụ, nakwa akụkụ atọ mejupụtara chọọchị mmeri ahụ.

Iri atọ bụ ọnụọgụgụ onye nchụàjà, e nwekwara ndị ibe iri atọ e wetara n’oriri agbamakwụkwọ Samson. Mgbe ahụ, Samson ji ákwà iri atọ na uwe iri atọ gbaa ndị ọbịa ahụ nzọ, na ọ ga-enye ha ihe ndị a ma ọ bụrụ na ha enwee ike ịkọwa ilu ahụ. Mgbe e kpughere azịza ilu ya site n’ịrara ya nye, Samson gburu ndị ikom iri atọ si Ashkelon iji kwụọ ụgwọ nzọ ahụ. Ọnụọgụgụ iri atọ bụ otu ụzọ n’ụzọ iri nke 300 n’ihe gbasara amụma, na n’ikwekọ n’otú Enoch siri soro Chineke jee ije ruo afọ narị atọ, nkịta ọhịa narị atọ ahụ Samson jidere ma kekọta ọnụ abụọ abụọ ka ha bụrụ ìgwè otu narị na iri ise nwere njikọ na amụma abụọ banyere ọnwa ise dị na Mkpughe isi itoolu, bụ́ ndị e ji usoro ahịrị n’elu ahịrị jikọta ọnụ. Narị atọ bụ otu ụzọ n’ụzọ iri nke puku atọ n’ihe gbasara amụma, puku atọ na-anọchikwa anya ìgwè ndị fọdụrụ, ma ọ bụ ìgwè ndị ezi omume fọdụrụ, dị ka ndị cheghaịrị na Pentikọst si nọchite anya ya, ma ọ bụ ìgwè ndị ajọ omume fọdụrụ, dị ka ndị ahụ ndị Livaị gburu n’oge nnupụisi nke nwa ehi ọlaedo ahụ si nọchite anya ya.

Ma nnupụisi metụtara nwa ehi ọlaedo ma ndị a tọghatara na Pentikọst na-adakọ n'ụzọ amụma n'oge iwu Sọnde nke ga-abịa n'oge na-adịghị anya. Otu ìgwè ndị fọdụrụnụ na-anọchi anya ìgwè ndị fọdụrụnụ sitere n'etiti ndị Chineke na ha gbara ndụ nakwa ìgwè ndị fọdụrụnụ sitere n'etiti ndị nọ ná mpụga ogige ndị Chineke na ha gbara ndụ. Puku mmadụ atọ mbụ a kpọtụrụ aha n'ịgba àmà Samson bụ ndị Juu jidere Samson iji mee ka obi ndị Filistia dajụọ, ndị nke abụọ bụkwa ndị Filistia. Ikpe na-amalite n'ụlọ Chineke, mgbe nke ahụ gasịrị, ọ na-erute ndị ọrụ awa nke iri na otu bụ́ ndị ka nọ na Babilọn. Ịgba àmà Samson na-akwado puku mmadụ atọ dị ka ihe nnọchianya nke ìgwè ndị fọdụrụnụ, ọ na-akwadokwa usoro a na-agbaso n'ikpe. Inọk sooro Chineke jee ije ruo narị afọ atọ, si otú ahụ na-anọchi anya ìgwè ndị fọdụrụnụ n'etiti ndị Chineke na ha gbara ndụ, ndị na-adịghị edetụ ọnwụ ire. Ìgwè ndị fọdụrụnụ ahụ bụ puku mmadụ otu narị na iri anọ na anọ, bụ́ ndị e gosiri ọdịiche dị n'etiti ha na oké ìgwè mmadụ n'isi nke asaa nke akwụkwọ Mkpughe.

Otu ụzọ n’ụzọ iri nke 300 bụ 30, nke bụ ihe nnọchianya nke onye nchụàjà; ọzọkwa, ọnụọgụ atọ, dị ka otu ụzọ n’ụzọ iri nke iri atọ, na-anọchi anya Chineke Atọ n’Ime Otu, nakwa atọ n’ime otu adịgboroja nke dragọn ahụ, anụ ọhịa ahụ na onye amụma ụgha ahụ. Atọ na-anọchikwa anya nkewa ụzọ atọ nke chọọchị ahụ nwetaworo mmeri, nke ihe nnọchianya ya bụ Eze Devid, onye malitere ịchị mgbe ọ dị afọ iri atọ, Josef onye nchụàjà, onye malitere ije ozi mgbe ọ dị afọ iri atọ, na Ezikiel onye amụma na onye nchụàjà, onye malitere ozi ya nke afọ iri abụọ na abụọ n’afọ nke iri atọ nke okirikiri jubili nke iri na asaa. Dị ka onye nchụàjà, ọ ga-adị afọ iri atọ.

Nke ọ bụla n’ime ihe nnọchianya atọ ahụ e gosipụtara dị ka onye amụma, onye nchụàjà na eze na-anata akàrà Chineke nke Ụbọchị Izu Ike nke ụbọchị nke asaa n’akara ụzọ nke na-egosi mmalite nnọchibido ahụ. Àmà abụọ nke ọnwụ, tinyere àmà nkwado nke mbibi Jerusalem n’afọ 66, na-enye àmà atọ na-egosi na akara ụzọ nke nnọchibido ahụ bụ ‘ihe ịrịba ama.’

Akara Ụzọ nke Mgbanwe

Mgbe nnọchibido ahụ malitere, a na-akà chọọchị Chineke nke mmeri, nke nwere akụkụ atọ, akara, dị ka Lamech na-anọchi anya ya. Ọnwụ nwunye Ezekiel na-egosi na n'otu akara ụzọ ahụ kpọmkwem, a gabigawo ndị bụbu ndị ọgbụgba ndụ kpamkpam. Akara ụzọ ahụ na-egosi mgbanwe site na Laodicea gaa na Philadelphia, nke a na-egosipụtakwa dị ka chọọchị na-alụ ọgụ na-agbanwe ghọọ chọọchị mmeri, wee si otú ahụ ghọọ chọọchị nke asatọ nke so n'asaa ahụ. Akara ụzọ ahụ n'akụkọ ihe mere eme nke mmụọ ozi nke atọ n'etiti ndị Millerite, bụ́ akụkọ nke gbatịrị site n'Ọktoba 22, 1844, ruo na nnupụisi nke 1863, nọchiri anya oge afọ 1856 mgbe ma James ma Ellen White malitere ịkọwa òtù ahụ dị ka nke Laodicea. N'afọ 1856, òtù ndị Millerite nke Philadelphia gbanwere ghọọ òtù ndị Millerite nke Laodicea. Afọ asaa ka e mesịrị, òtù ndị Millerite nke Laodicea kwụsịrị mgbe òtù ahụ ghọrọ chọọchị ndị Adventist nke Ụbọchị nke Asaa nke Laodicea.

Akara ụzọ ahụ nwekwara ihe atụ ya n'afọ 313, mgbe ụka Smyrna bịara ná njedebe, ụka Pergamus wee malite. Mgbe a tụkọtara ha ọnụ, mgbanwe nke afọ 1856 site na Philadelphia nke ezi omume gaa na Laodicea nke ajọ omume kwekọrọ na mgbanwe nke afọ 313 site na Smyrna nke ezi omume gaa na Pergamus nke ajọ omume; oge mgbanwe ahụ na-egosikwa akara ụzọ ahụ dị ka ihe ịrịba ama. Nnọchibido ahụ na-amalite site n'ihe ịrịba ama, dị ka ọtụtụ ndị akaebe si agba akaebe. Mgbe a kara ngagharị nke mmụọ ozi nke atọ, nke ndị otu narị puku na puku iri anọ na anọ ahụ mejupụtara, akara n'oge ọnwụ Lamech, a na-akara ha akara ma mee ka ha dị n'otu n'ụzọ zuru okè ka a na-eweli ha elu dị ka ọkọlọtọ, n'ihi na akara ụzọ mbụ nke usoro amụma nke nnọchibido ahụ bụ ihe ịrịba ama.

Ọnwụ John Palaiologos na-egosi akara ụzọ nke Islam, mgbe Islam na-amanye Rom nke Ọwụwa Anyanwụ ido onwe ya n'okpuru ya. Nnọchibido na mbibi Jeruselem na-enye ndị akaebe abụọ banyere Babilọn na Rom. Oge otu afọ na ọkara nke Ezikiel na-anọchi anya ndị Laodisia bụ́ ndị jụrụ ịhụ na ịnụ ozi ịdọ aka ná ntị na eze ugwu ga-adọrọ ha n'agha. Ihe ịrịba ama nke Cestius na-anọchi anya ndị Filadelfia bụ́ ndị na-agbanahụ eze ugwu. Ihe ịrịba ama abụọ ahụ na-ekwu banyere ozi amụma nke ime, dịkwa ka 777 nke Lamek si eme. Ahịrị n'elu ahịrị, a na-adọrọ otu ìgwè n'agha n'oge nnọchibido ahụ, ìgwè nke ọzọ na-agbanahụkwa aka eze ugwu.

Ọnwụ John Palaiologos na-anọchi anya ozi amụma nke mpụga site n'igosipụta ọrụ okpukpe Alakụba na-arụ n'akara ụzọ ahụ ebe a na-akanye ndị Lamech na-anọchi anya ha akara. Ndị gbapụrụ na ndị e jidere n'oge nnọchibido na mbibi Jerusalem na-emesi ya ike na ọ bụ n'akara ụzọ alfa nke oge amụma nke nnọchibido ahụ ka agwa na-apụta ìhè. Ndị Lamech abụọ ahụ na-anọchi anya ìgwè abụọ ahụ. Otu ìgwè na-adọ Nashville aka ná ntị, ma ìgwè nke ọzọ na-ajụ.

> Onyenwe anyị wee sị ya, Ya mere, onye ọ bụla nke ga-egbu Ken, a ga-abọ ọbọ n'ahụ ya okpukpu asaa. Onyenwe anyị wee tinye akara n'ahụ Ken, ka onye ọ bụla hụrụ ya ghara igbu ya. Jenesis 4:15.

Akara Nnupụisi

Cain natara akara nnupụisi ya. A ghọtara akara nnupụisi ya dị ka ịdọ ihe a kpọrọ mmadụ aka ná ntị na ọ bụrụ na ha egbuo Cain, ha ga-anata ikpe Chineke nke okpukpu asaa. N'otu echiche, a pụrụ ighọta akara ahụ dị ka ụzọ Chineke si nye Cain nchebe, ma n'ihe gbasara amụma, ọ kwekọrọ na akara ịdọ aka ná ntị nke nnupụisi dị n'akwụkwọ ikpeazụ nke Baịbụl. Akara nnupụisi Cain dị

n’akwụkwọ alfa bụ́ Jenesis bụ ihe atụ e ji buru ụzọ gosi akara anụ ọhịa ahụ dị n’akwụkwọ omega bụ́ Mkpughe. Ịdọ aka ná ntị nke dị n’akara Cain bụ na Chineke ga-ajụkwa onye ọ bụla na-egosipụta otu ụdị àgwà ahụ Cain nwere ma kpee ya ikpe. Akara dị n’ahụ Cain kwekọrọ n’akara anụ ọhịa ahụ, ịdọ aka ná ntị ahụ na-emesikwa iwu ahụ ike na a gaghị eńomi nnupụisi Cain nke igbu nwanne ya nwoke, bụ́ nke e gosipụtara na Mkpughe dị ka oyiyi anụ ọhịa ahụ. Ińomi ihe Cain mere bụ ịmepụta oyiyi Cain. E nyere Cain ikpe mmezu nke okpukpu asaa, n’ọgbọ nke isii sitere na Cain, Lamech ghọtara na ya emeghachila mmehie nna ya, ma na ikpe ya ga-abụ okpukpu asaa nke iri asaa.

> Lamech wee sị ndị nwunye ya, Adah na Zillah, Nụrụnụ olu m; unu ndị nwunye Lamech, ńaanụ ntị n’okwu m: n’ihi na egbuwo m otu nwoke n’ihi ọnyá ọ merụrụ m, na otu nwa okorobịa n’ihi mmerụ ahụ o mere m. Ọ bụrụ na a ga-abọọrọ Cain ọbọ okpukpu asaa, n’ezie, a ga-abọọrọ Lamech ọbọ okpukpu iri asaa na asaa. Jenesis 4:23, 24.

Amaokwu bu nke a ụzọ bụ nke mbụ n’ime nanị ugboro atọ e ji usoro mmụba gosipụta ọnụọgụgụ n’Okwu Chineke. Nke ikpeazụ dị ka nke mbụ.

> Mgbe ahụ, Pita bịakwutere ya wee sị, Onyenwe anyị, ugboro ole ka nwanne m ga-emehie megide m, m wee gbaghara ya? Ruo ugboro asaa? Jizọs sịrị ya, Anaghị m asị gị, Ruo ugboro asaa: kama, Ruo ugboro iri asaa ugboro asaa. Matiu 18:21, 22.

Iri asaa ugboro asaa bụ narị anọ na iri itoolu, e nwekwara oge atọ nke ọ bụla dị afọ narị anọ na iri itoolu n’akụkọ ihe mere eme dị nsọ, nke ọ bụla n’ime ha na-anọchi anya oge nnwale. Afọ narị anọ na iri itoolu ka e gosipụtara maka ebe nsọ ahụ, maka ndị eze na maka usuu ndị agha ahụ. Oge maka ndị eze malitere mgbe e tere Saul mmanụ n’afọ 1097 T.K. wee gaa n’ihu ruo nnọchibido mbụ Nebuchadnezzar mere, mgbe a dọọrọ Daniel n’agha n’afọ 607 T.K.

Afọ narị anọ na iri itoolu nke oge nnwale e kenyere ebe nsọ ahụ malitere site na nraranye ụlọ nsọ Solomọn n’afọ 1006 tupu Kraịst wee gaa n’ihu ruo na nraranye ụlọ nsọ nke mgbe ndọrọ n’agha gasịrị n’afọ 516 tupu Kraịst. Maka usuu ndị agha ahụ, afọ narị anọ na iri itoolu ahụ si n’afọ 457 tupu Kraịst ruo n’afọ 34 mgbe Kraịst gasịrị.

Oge malitere n’ozi ịdọ aka ná ntị banyere ikpe okpukpu asaa nke Ken na akara ya ruo n’okpukpu asaa ugboro iri asaa nke Lemek na-anọchi anya oge nnwale nke afọ narị anọ na iri itoolu n’ụzọ ihe atụ. A na-egosi nnupụisi nke akara Ken na-anọchi anya dị ka nke na-akawanye njọ nke nta nke nta, n’ụzọ kwekọrọ n’ihe kpaliri Chineke iziga iju mmiri ahụ.

> Chineke wee hụ na ajọ omume mmadụ dị ukwuu n’ụwa, nakwa na nzube ọ bụla nke echiche obi ya bụ naanị ihe ọjọọ mgbe niile. Onyenwe anyị wee kwaa ụta na o mere mmadụ n’ụwa, o wee wute ya n’obi. Onyenwe anyị wee sị, M ga-ekpochapụ mmadụ nke m kere n’elu ụwa; ma mmadụ, ma anụmanụ, ma ihe na-akpụ akpụ, ma nnụnụ nke mbara igwe; n’ihi na ana m akwa ụta na m mere ha. Jenesis 6:5–7.

A na-egosi Lemek nke ọgbọ nke isii n’usoro ọmụmụ Ken dị ka òtù ndị nnupụisi a kara akara, n’adịghị ka Lemek nke usoro ọmụmụ Set. Akaebe nke Lemek abụọ ahụ na-egosi mmechi oge nnwale: nke otu site n’igosipụta 490, nke ọzọkwa site n’ọnwụ ya. Ha abụọ nwere ihe nnọchianya

dị n'ọnụọgụgụ nke metụtara kpọmkwem nhazi akụkụ atọ nke ụka ahụ nke meriri emeri. Lemek nke Ken kwekọrọ na oge atọ nke afọ 490 nke ọ bụla maka ndị eze, ebe nsọ na usuu ndị agha, ebe Lemek nke Set nwere akàrà nke ọnụọgụgụ asaa maka onye amụma, onye nchụàjà na eze. Lemek nke Set bụ onye nke abụọ n'ime ndị mmụọ ozi atọ dị ná Mkpughe iri na anọ, Lemek nke Ken bụkwa mmụọ ozi nke atọ nke na-enye ịdọ aka ná ntị banyere anụ ọhịa ahụ, oyiyi ya, akara ahụ na ọnụọgụgụ nke aha ya. Mkpughe iri na anọ, amaokwu 9/11 na-egosi ndị na-anata ọbụbụ ọnụ nke Ken.

> Mmụọ ozi nke atọ sokwara ha, na-asị n'oké olu, Ọ bụrụ na onye ọ bụla efe anụ ọhịa ahụ na oyiyi ya ofufe, ma nata akara ya n'egedege ihu ya, ma ọ bụ n'aka ya, onye ahụ ga-aṅụ mmanya vaịn nke ọnụma Chineke, nke a wụsara n'ime iko iwe ya n'ejighị ihe ọ bụla gwakọta ya; a ga-ejikwa ọkụ na sọlfọ mekpaa ya ahụ n'ihu ndị mmụọ ozi dị nsọ, na n'ihu Nwa Atụrụ ahụ: Anwụrụ ọkụ nke mmekpa ahụ ha na-arịgo elu ruo mgbe ebighị ebi na ebighị ebi: ndị na-efe anụ ọhịa ahụ na oyiyi ya ofufe, na onye ọ bụla na-anata akara aha ya, enweghịkwa izu ike ma n'ehihie ma n'abalị. Nkpughe 14:9–11.

Mkpughe 15:2 na-eme ka a mata ndị Lemek nke agbụrụ Set na-anọchi anya:

> M hụkwara ihe dị ka oké osimiri nke enyo, nke a gwakọtara na ọkụ: hụkwa ndị meriworo anụ ọhịa ahụ, na ihe oyiyi ya, na akara ya, na ọnụ ọgụgụ aha ya, ka ha guzo n'elu oké osimiri enyo ahụ, jikwa ụbọ akwara Chineke. Mkpughe 15:2.

Lemek nke agbụrụ Set ji ọnwụ ya gosi ọnụ ụzọ ahụ e mechiri emechi. Lemek nke agbụrụ Ken na-egosi ọnụ ụzọ ahụ e mechiri emechi n'ọgwụgwụ afọ narị anọ na iri itoolu nke oge nnwale. E kwesịrị ile akara Ken anya dị ka ịdọ aka ná ntị megide agwa gosipụtara njirimara amụma atọ bụ isi. Ọ jụrụ isonye n'ofufe Chineke dị ka ntụziaka Chineke si dị; o gosipụtara ọnụma nke ekworo kpaliri ma gbuo nwanne ya nwoke nke nta, nke atọkwa, ọ jụrụ ichegharị.

Ken emebiela iwu ndị dị na mbadamba nkume nke mbụ nke Iwu Iri ahụ, nke na-akọwa mmekọrịta ụmụ mmadụ na Chineke, ebe mbadamba nkume nke abụọ na-akọwa mmekọrịta ụmụ mmadụ na ibe ha. Akara nnupụisi ya mere ka a mata ya dị ka onye na-emebi iwu, onye na-enweghị nchegharị. Ken na Lemek na-egosi ọnụ ụzọ e mechiri nke mmụọ ozi nke atọ n'oge iwu Sọnde nke ga-abịa n'oge na-adịghị anya. Inọk, Metusela, Lemek na Noa na-anọchi anya akụkọ ihe mere eme nke na-amalite site n'ọbịbịa mmụọ ozi nke mbụ, onye Inọk na-anọchi anya ya, ọbịbịa Lemek dị ka mmụọ ozi nke abụọ, ọbịbịa Metusela dị ka mkpu etiti abalị nke na-enye ozi mmụọ ozi nke abụọ nke Lemek ike, mgbe ahụkwa Noa, dị ka mmụọ ozi nke atọ, na-egosi ọnụ ụzọ e mechiri nke iju mmiri ahụ.

Lamech nwụrụ afọ ise tupu iju mmiri ahụ, nke a na-egosikwa afọ ise ahụ nke bụ ihe nnọchianya tupu e mechie ọnụ ụzọ n'oge iwu Sọnde nke na-abịa n'oge na-adịghị anya. Ọ bụ mgbe Lamech nwụrụ mgbe ọ dị afọ 777 ka a na-emecha ịka ụka nke meriri emeri akara. Mgbe ahụ, ụbọchị asaa tupu e mechie ọnụ ụzọ ụgbọ ahụ n'ụzọ karịrị ike mmadụ, ụmụ anụmanụ malitere ịbanye n'ụgbọ ahụ.

Ụbọchị Methuselah nwụrụ bụ ụbọchị mbụ n'ime ụbọchị asaa ahụ. Ịdọ aka ná ntị ikpeazụ tupu e mechie ọnụ ụzọ ahụ bụ ozi nwere akụkụ abụọ: ngosipụta anụmanụ n'ihu anya, nke mmezu nke

amụma a nọworo na-ekwupụta n'oge ndụ niile nke nwoke kacha mee agadi n'ime ndị niile nwụtụrụla anwụ so ya. Amụma ahụ dị n'aha Methuselah, nke pụtara 'mgbe ọ nwụrụ, ọ ga-abịa.'

Ozi ịdọ aka ná ntị ikpeazụ maka ụmụ mmadụ aghaghị, n'ihi ihe amụma chọrọ, ịbụ ozi nwere akụkụ abụọ, dị ka ụbọchị asaa ụmụ anụmanụ ji kwaga si anọchi anya ya, bụ́ ụbọchị ndị malitere mgbe Metusela nwụrụ ná mmezu nke amụma Inọk nke e kwusara site n'aha nwa ya nwoke. Ụbọchị asaa ụmụ anụmanụ ji kwaga na-egosi na ozi ahụ nwere akụkụ abụọ, ya bụ ọnwụ Metusela na ụmụ anụmanụ na-akwaga, bụ ozi ịka akara nke mmụọ ozi nke atọ. Jizọs na-eji mmalite egosipụta njedebe mgbe niile, ma n'akwụkwọ Mkpughe, olu nke abụọ nke amaokwu anọ na-esonyere mmụọ ozi nke atọ nke Mkpughe iri na asatọ, dị nnọọ ka mkpu etiti abalị si sonye n'ozi mmụọ ozi nke abụọ. A na-ewepụta ozi ịdọ aka ná ntị ikpeazụ mgbe niile dị ka ozi nke ime na nke mpụga, dị ka mmekọrịta amụma dị n'etiti ụka ndị ahụ na akara ndị ahụ n'akwụkwọ Mkpughe si anọchi anya ya. Ozi ịdọ aka ná ntị ikpeazụ dị na Daniel iri na otu bụ ozi nke ugwu na ọwụwa anyanwụ. Metusela na ụmụ anụmanụ na-akwaga bụ ozi ịdọ aka ná ntị ikpeazụ ahụ nwere akụkụ abụọ n'oge Noa.

Ọnwụ Lemek nke nwere akara 777 kwekọrọ na mmalite nnọchibido ahụ, mgbe nwunye Ezikiel nwụrụ. Ọ bụ n'ebe ahụ ka a na-aka ndị kwesịrị ntụkwasị obi, ndị agbụrụ Set na-anọchi anya ha, akara; ọ bụkwa n'ebe ahụ ka ndị agbụrụ Ken na-anọchi anya ha na-anata akara ahụ. Enọk bụ onye nke asaa site n'Adam, ọ na-anọchikwa anya akara ụzọ alfa n'oge nke na-ejedebe na ọgbọ ikpeazụ nakwa ọgbọ mbụ, bụ́ ndị ọnụọgụ asatọ na-anọchi anya ha abụọ. Lemek abụọ ahụ na-egosi mmechi oge amara, ọnwụ Lemek na-anọchikwa anya ọnụ ụzọ oge amara e mechiri emechi ná mmalite nnọchibido ahụ.

Inọk bụ alfa nke akụkọ ihe mere eme nke amụma, ọ ghaghịkwa, n'ihi ihe amụma chọrọ, igosi omega nke akụkọ ihe mere eme nke amụma. Mkpụrụ obi asatọ ahụ ndị si n'ụwa ochie banye n'ụwa ọhụrụ n'edetụghị ọnwụ ire na-anọchi anya omega ahụ. Inọk na mkpụrụ obi asatọ ahụ ahụghị ọnwụ tupu ha eruo ụwa ọhụrụ. Ụwa ochie bịara ná njedebe n'ime ụbọchị asaa nke nkwaga ụmụ anụmanụ, ụwa ọhụrụ wee malite site n'ụbọchị asaa mmiri ozuzo na-ezoghị. Mgbe ahụ, malite n'ụbọchị nke 17, ọ dighị ihe ọzọ a na-enwe ma e wezụga mmiri ozuzo ruo ọnwa ise, ruo mgbe Chineke gbochiri mmiri ozuzo ahụ ná ngwụcha ọnwa ise ahụ, n'ụbọchị nke iri na asaa.

Ọnwa Ise

E nwere ndị akaebe abụọ banyere ọnwa ise n'isi nke itoolu nke Mkpughe, e nwekwara amụma oge atọ dị iche iche n'isi ahụ. E gosiri ọnwa ise nke mbụ n'amaokwu nke ise; ọnwa ise nke abụọ dị n'amaokwu nke iri, afọ narị atọ na iri itoolu na otu na ụbọchị iri na ise dịkwa n'amaokwu nke iri na ise. Amaokwu 5, 10 na 15 na-egosi amụma oge gbasara Islam, nke nwere ndị akaebe abụọ nke ọnwa ise ná mmalite oge amụma ahụ. Amaokwu 5 na 10 na-egosi oge ọnwa ise n'otu n'otu; ya mere, ahịrị n'elu ahịrị, amaokwu nke ise na amaokwu nke iri na-agbakọta ọnụ bụrụ iri na ise. Ya mere, ọnwa ise nke mbụ bụ 15, e gosikwara afọ narị atọ na iri itoolu na otu na ụbọchị iri na ise n'amaokwu 15. Usoro na nhazi nke amaokwu 5, 10 na 15 na-egosi iri na ise abụọ, n'amaokwu abụọ mbụ ahụ, ndị ọnụ ọgụgụ ha jikọtara ọnụ na-enye iri na ise, e nwekwara amụma oge abụọ, nke ọ bụla dị afọ otu narị na iri ise.

Amaokwu nke iri na ise na-enye amụma banyere oge nke afọ narị atọ na iri itoolu na otu na ụbọchị iri na ise. Kraịst akpawo iri na ise n'ime amaokwu atọ, O jikwa oge amụma e depụtara n'ime otu amaokwu ndị ahụ kpọmkwem mee ka ọnụọgụgụ 15, nke a na-anọchi anya ya site n'ịgbakọta amaokwu nke ise na nke iri, pụta iche, iji mee ka iri na ise bụrụ okpukpu abụọ mgbe e dokọtara ya na amaokwu nke iri na ise. Mgbe ahụ, Kraịst ji ụbọchị iri na ise mechie amụma atọ ahụ niile jikọrọ ibe ha.

Ihe bụ isi n'ịghọta isiakwụkwọ a bụ agha a lụrụ na Nineveh n'afọ 627, nke ọnwụ Mohammed sochiri afọ ise ka e mesịrị, n'afọ 632, ọnwụ ahụ wee bụrụ mmalite nke amụma mbụ nke ọnwa ise. Afọ iri mgbe Mohammed nwụsịrị, e bibiri ndị agha Persia, n'ikwekọ n'amụma Mohammed buru na a ga-emeri ike ọchịchị abụọ ahụ, Persia na Rome. Ya mere, Mkpughe isi itoolu na-amalite usoro akụkọ ihe mere eme n'agha Nineveh nke a lụrụ n'etiti Persia na Rome. Mgbe ahụ, afọ ise ka e mesịrị, Mohammed nwụrụ, nke a wee bụrụ mmalite nke afọ otu narị na iri ise nke amaokwu ise. Afọ iri ka e mesịrị, e meriri Persia n'agha Nahavand n'afọ 642. Islam kpọrọ agha Nahavand, "mmeri nke mmeri niile." Afọ iri na ise mbụ nke Mkpughe isi itoolu na-anọchi anya oge afọ ise nke afọ iri na-esochi. Amụma ikpeazụ gbasara oge gwụchara n'ụbọchị 11 nke Ọgọst, 1840. Ụbọchị iri tupu ihe ahụ emee, Josiah Litch bipụtara amụma ya e melitere banyere njedebe nke ikike ọchịchị kasị elu nke Ottoman. Site n'ọrụ Josiah Litch, e kewara ụbọchị iri na ise ikpeazụ nke Islam dị na Mkpughe isiakwụkwọ itoolu ka ha bụrụ ụbọchị ise, nke ụbọchị iri sochiri, n'ihi na Jizọs na-eji mmalite akọwa ọgwụgwụ mgbe niile.

Anyị ga-aga n'ihu n'ịtụle ihe ndị a n'isiokwu na-esonụ.